

359. Åda, Vagnhärads sn, Hölebo hd.

Pl. 187. Pl. 26.

Ristningen finnes å den brant uppstigande bergväggen vid nordöstra sidan av Åda allé, 10 m. N om Sö 39. Den upptäcktes den 21.7.1928 av artisten H. Faith-Ell under sökandet efter sistnämnda, sedan Dybecks dagar kända ristning; båda ristningarna voro täckta av mossa.

Avståndet från markytan till ristningens underkant är 1,50 m. Ristningens höjd är 1,04 m., bredd 0,74—0,75 m. Markytans höjd över havet är 6 m., och ristningens 7,5 m. Motsvarande siffror för Sö 39 är 6,5 m. och 8,5 m. Runstenen vid Trosa bro (Sö 36) står c:a 5,1 m. över havet. Omkring år 1000 låg vattenytan vid Trosa ungefär 3 m. högre än nu.¹ En smal vik gick då upp förbi Trosa i Trosaåns dalgång nedanför berget med ristningarna och övergick omärkligt i ån, som var segelbar upp till gamla Trosa kyrka.

Ytan är jämförelsevis slät och jämn, och ristningen väl avpassad efter det utrymme, som finnes. Den har därför fått en naturlig fyrkantig form, begränsad både upptill och på sidorna straxt utanför drakslingan av djupa sprickor i stenen. Nedtill förbindas huvud och stjärt av ett enkelt koppel. I mitten finnes ett ornamentalt utbildat kors. — Ristningen är icke särdeles djupt huggen, men i stort sett tydligare än Sö 39. Högra sidan är jämförelsevis mera nött än den vänstra. Alla runor kunna dock anses som fullt säkra.

Inskrift:

· arulfr · auk · kamal · auk · sbiuti · þair · litu · heli · hakua · eftir · rukuat · fapur · sin · kupan

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Ar(n)ulfr ok Gamall ok Spiuti þæir letu hælli haggva æftir Rog(h)vat, faður sinn goðan.

»Arnulv och Gammal och Spjute de läto hugga hällen efter Rogvat, sin gode fader.»

Till läsningen: 33 och 41 **e** äro tydligt stungna. Däremot saknas prick i 10, 38, 48 och 60 **k**, 29, 58 **i**. Bst i 6 **r** är svag; likaså v. bst i 22 **t** och h. bst i 32 **h**. 46—51 **rukuat** äro svaga, men dock fullt säkra. Av 50 **a** finns endast v. bst i behåll. 57 **s** är skadat, likaså 61—62 **up**. 59 **n** har bst bevarad blott på v. sidan.

Mansnamnet *Ar(n)ulfr* förefaller icke vara tidigare känt från svenska runinskrifter. Spar samma belägg finnas i medeltida urkunder. I Norge och på Island har det varit vida vanligare. Om *Gamall* se Sö 312. *Spiuti* är ett ovanligt namn, belagt Sö 131 och i en uppländsk inskrift vid Tengby, Löts sn (*UFT* bd 3, s. 217). Jfr även *Spiut* Sö 106. **rukuat** torde återge ett *Rog(h)vat*, ack. Ett sådant namn är emellertid förut icke känt. Det är bildat på samma sätt som *Sighvatr*, *Gunnhvatr* o. a., innebörden är ungefär densamma som i Karlevi-stenens *rogstarkr* 'stridsstark'.

Ristaren av Sö 359 använder **u**-runan som tecken för *o*-vokal (**kupan**, **rukuat**). Anmärkningsvärt är, att han icke alls brukar **r**-runan: **arnulfr**, **þair**, **eftir**.

360. Bjuddby, Blacksta sn, Oppunda hd.

Pl. 187.

Runstenen hittades, enligt vad nämndeman Larsson i Bjuddby uppgav (1928), något av åren 1910—12 av Larsson själv vid trädesplöjning i åkern SV om Vadsbro prästgård, på västra sidan av landsvägen, ungefär mitt emellan denna och järnvägen, på Bjuddby ägor. Stenen var tvärs

¹ Enligt uppgift av statsgeologen d:r E. Granlund.

över mitten sönderslagen i två stycken, men för övrigt fullständig. De båda styckena lågo vid åkerkanten till 1923, då de efter Brates besök hopsattes och stenen restes ett kort stycke längre norrut, på motsatt sida om vägen, på prästgårdens tomt, med den ristade sidan vänd mot landsvägen.

Ljusgrå stenart. Höjd över markytan 1,80 m., bredd (över korsmitten) 1,40 m. Den ristade ytans höjd 1,46 m., bredd 1,13 m. Den ristade sidan är mycket slät. Ristningen är ej särdeles djupt huggen, linjerna äro fina och smala, dock i allmänhet fullt tydliga. — Inskriften är anbragt i två slingor, som nedifrån v. sidan bågformigt gå utefter stenens kanter till h. nedre hörnet. Inga ornament pryda slingans ändar. I mitten finnes ett ornamentalt utbildat kors.

Inskrift:

: purstin : reisti : stin : pisi : iffir : bruur : sin purbn . || : sun : ru - ts : farit : uas i : far-nki :

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Þorstæinn ræisti stæin þannsi æftir broður sinn Þorbiörn, sun Ruts(?). Farinn vas . . .

»Torsten reste denna sten efter sin broder Torbjörn, son av Rut(?). Han hade farit . . .»

Till läsningen: 3 **r** har en ovanlig form. Övre delen av bst är bågformig (som övre bst av **b**) och går in till hst; från bågens nedre del går ett nästan rakt streck ned mot slinglinjen. Likartad form ha 8 och 28 **r**; men inskriftens övriga **r**-runor ha vanligt utseende. 5, 12 och 15 **t** ha bst endast på v. sidan om hst; detsamma är fallet med 46 **t**. 6 **i** har en grund fördjupning på mitten, som möjligen kan vara huggen; runan har sålunda måhända varit stungen. Säkert stunget är 9 **e**. 16 och 19 **i** ha möjligen en huggen prick mitt på bst. 17 **n** har bst endast på h. sidan, likaså 34 **n**. 22 **i** är knappast stunget. 23 och 24 **f** äro båda mycket tydliga. Mellan 29 **u** och 30 **u** går en valk över stenen. Av något **p** finnes här intet spår; det måste vara utglömt. Alla runorna i 35—39 **purbn** äro fullt tydliga. Slingan avslutas med ett tvärstreck. — En egendomligt formad runa är 45; den skiljer sig både från 43 **r** och från 44 **u**, och det är visst, vilketdera ristaren har avsett. Bst har en krök, men långt ifrån så tydligt utpräglad som i andra **r**-runor. Brate uppfattade runan som **u**. Vid mitt första besök (1928) fick jag intryck av snarast **r**, men vid förnyad granskning (1933) fann jag detta mycket osäkert. Vid 48 **f** går en avsats över runslingan; bst i **f**-runan gå endast fram till denna avsats och äro därför kortare än normalt. Övriga runor i ordet, 49—52 **arit**, äro tydliga. Bst i 54 **a** är tämligen grund, men säker. Mellan 55 **s** och 56 **i** finnes intet sk. Den förut (vid 29—30 **uu**) omtalade valken i stenen går här över inre slingan. Mellan 59 **r** och 61 **n** bör ha funnits en runa, som skadats vid stenens sönderbristande. På det övre stycket finnes en liten rest av en stav. Sannolikt har 60 varit **i**. Övriga runor i ordet, 57—59 **far** och 61—63 **nki**, äro fullt säkra. — Brate: 22 **e**, 45 **r**, 57—63 **farnk**.

Inskriften är utförd av en ovan ristare. Härpå tyder icke minst runornas växlande former. Märkligt är, att **t** runan har bst blott på v. sidan om hst, såsom i Rökstens-runorna; 52 **t** har visserligen bst på båda sidor, men är sannolikt fel för **n**. Uppenbara felristningar förekomma: 22—26 **iffir** för **iftir**, 27—31 **bruur** för **brupur**, 35—39 **purbn** för **purbiurn**. Vilket namn som döljer sig bakom ristningen 43—47 **ruuts** (eller **uruts**) är ovisst. Brate förmodar *Ruts*, gen. av ett *Rutr*, motsvarande isl. *Hrútr* och fsv. tillnamnet *Ruter*. Slutet av inskriften innehåller säkerligen ett meddelande om den döde Torbjörn, ehuru det icke kan med säkerhet tolkas. Predikatet är **farit: uas**, vilket uppenbarligen måste rättas till **farin: uas** 'han hade farit' (jfr Sö 55, 107 m. fl.). 56—63 **i: far-nki** bör då ha angivit målet för färden, som länt Torbjörn till berömmelse, sannolikt också kostat honom livet. Brate antager, att det är »förkortad ristning för fsv. ack. pl. **Færeyinga*, fvn. *Færeyinga* 'invånarne på Färöarne'. Folkets namn står väl då i stället för landets att beteckna dem som härfärdens föremål, jfr **i krikium**.» I stället för det avlägsna Färöarna

kunde man givetvis tänka på Fårön vid Gotland eller på »Färingön», fsv. *Færingø*, Svartsjölandet. Men det förefaller dock högst ovisst, om denna tolkning träffar det rätta.

Om man tager i betraktande ornamentikens och runornas klumpiga former och framför allt den mycket bristfälliga ortografien, kan man icke återhålla en förmodan, att inskriftens senare del i själva verket är ett ofullkomligt försök att meddela, att den döde hade omkommit i färd med Ingvar. Jfr Sö 107 **han uar : farin : miþ : ikuari :**, Sö 108 **han : uar i : faru : miþ : ikuari :** (liknande Sö 105, 96). Ristaren har lyckats någorlunda med den vanliga minnesinskriften, vars ord han kände till. Men då han skulle fortsätta, ha skriftens svårigheter blivit honom övermäktiga, och han har menat, att en förkortad antydan vore tillräcklig. **farit : uas i : farinki** skulle sålunda stå i stället för **farin : uas : i : faru : miþ : inkuari**.

Inskriftens sista sats innehåller en sannolikt avsedd allitteration.

361. Vrena kyrka, Oppunda hd.

Pl. 193.

Litteratur: Brev ²⁴/₁₀ 1932 från kyrkoherde A. Jernberg till Riksantikvarien (ATA).

Vid grävning under sakristians golv för inläggning av elektrisk värmeledning i kyrkan, påträffades sommaren 1932 några fragment av kalkstenshällar. Två av dem innehöllo runor, på ett tredje funnos svaga spår av ristning. Stenarna inlades tills vidare i kyrkans materialbod. Vid den undersökning, som jag i juli månad följande år företog, visade det sig, att i botten av runorna funnos spår av en klart cinnoberröd färg. Stenarna fördes därför till Stockholm och överlämnades sedermera av församlingen som gåva till Statens Historiska Museum, där de nu förvaras med inventarienummer 20.436. En kemisk undersökning av färgen ådagalade, att den som huvudbeståndsdel innehöll bly; det kan därför anses som säkert, att färgämnet har varit röd mönja.

Rödaktig kalksten. Storlek: fragment A 28×13 cm., fragment B 21×20 cm. Troligen ha de tillhört en gravhäll eller en stenkista.

Inskrift:

A: **apu ×** B: **uarp × i** **kibali**

362. Tumbo kyrka, Väster Rekarne hd.

Pl. 188.

Litteratur: Brev från kyrkoherde H. Lagergren till Riksantikvarien ¹¹/₁ 1930 (ATA).

På Riksantikvariens hemställan lät kyrkoherde H. Lagergren i Tumbo i början av år 1930 framtaga den runsten (Sö 82), som dittills haft sin plats i golvet mellan kyrkan och vapenhuset. Därvid upptäcktes en annan runsten, liggande under golvet något längre in åt kyrkan, täckt av murbruk och kalkstensplattor, med den runristade sidan vänd nedåt. Då den uppåtvända sidan var mycket nött, är det tydligt, att stenen tidigare tjänstgjort som golvsten, innan det nuvarande golvet, i högre plan, inlades. Stenen framtogs och har sedermera (1931) blivit rest på v. sidan av infartsvägen till kyrkan, mitt emot Sö 363.

Rödaktig granit. Höjd 1,85 m., bredd (över korsmitten) 0,80 m. Själva ristningens höjd 1,18 m. Ristningen är tydlig och väl bevarad.